

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПІДХОДУ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СУПРОВОДУ

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація. Проаналізовано супровід імplementації підходу смарт-спеціалізації в Україні, розглянуто його методичне забезпечення, визначені недоліки в організації комунікацій, стимулюванні стейкхолдерів та представлені пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: смарт-спеціалізація; процес підприємницького відкриття; пріоритети; стейкхолдери.

Implementation of the smart specialization approach in Ukraine: issues of improving support

Abstract. The support for the implementation of the smart specialization approach in Ukraine has been analyzed, its methodological support was considered, shortcomings in the organization of communications, incentives for stakeholders are identified and proposals for their elimination are presented.

Keywords: smart specialization; entrepreneurial discovery process; priorities; stakeholders.

В Україні продовжується імplementація європейського підходу смарт-спеціалізації (*Strategy for Smart Specialization – S3*) у практику регіональної політики, що передбачає використання сильних сторін територій та консолідацію ресурсів для знаходження нових точок зростання. Регіони визначили галузі/сектори, за якими будуть далі здійснювати пошук пріоритетів інноваційного розвитку та приступили до підготовчого етапу процесу підприємницького відкриття (*Entrepreneurial Discovery Process – EDP*). Перед стейкхолдерами кожного регіону стоїть складне завдання пошуку спільних інтересів та розкриття можливостей для запуску структурних змін в регіональних економіках.

Проте все більше науковців та представників бізнесу звертають увагу на суттєві недоліки процесу впровадження S3 в Україні. Так, В.Ю. Грига в своїх публікаціях [1; 2] наголошує на низькій інституційній спроможності української влади та через це існуючі ризики невдалої імplementації концепції смарт-спеціалізації в регіонах України. Повністю погоджуємося з думкою автора щодо необхідності забезпечення координації дій державних органів на всіх рівнях, уникнення дублювання смарт-спеціалізацій та визначення адекватного, зрозумілого набору інструментів інноваційної політики для підтримки регіональних проєктів.

А.В. Шевченко [3] підкреслює необхідність розроблення методологічного, нормативно-правового супроводу та системи інформаційно-аналітичної, фінансової підтримки смарт-спеціалізації, що є надзвичайно важливим, враховуючи недостатню здатність потенційних учасників самостійно досягти мети цього процесу.

Цікавою є думка представників бізнесу. О. Юрчак – генеральний директор Асоціації підприємств промислової автоматизації України (АППАУ) – неодноразово на різних заходах висловлював позицію, що є багато проблемних питань в управлінні процесом імplementації підходу S3 в Україні. За його словами, даний процес відбувається за принципом «копі-паст» замість адаптації європейської методології до українських умов і супроводжується слабкими комунікаціями, особливо з центром.

Вивчення існуючих на сьогодні розпорядчих та методичних документів, які доведені до регіонів для формування політики розвитку, показало, що жодне з міністерств так досі й не надало роз'яснень щодо послідовності дій, їх координації та інституційного забезпечення процесів формування і реалізації стратегій смарт-спеціалізації.

Чинна Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації [4] лише вводить термін «смарт-спеціалізація», позначає мету її впровадження та принципи розроблення стратегій і планів на засадах смарт-спеціалізації, а також зазначає, що «не менше ніж одна стратегічна ціль регіональної стратегії визначається на засадах смарт-спеціалізації...». Стратегії розвитку до 2027 р. в регіонах вже прийняті, цілі встановлені, проте подальші кроки процесу смарт-спеціалізації у зазначеній методиці та будь-яких інших документах не розкриті. Відсутні роз'яснення щодо порядку, термінів здійснення наступних

етапів та вбудовування смарт-пріоритетів в затверджені плани заходів на 2021-2023 рр. Також залишається незрозумілим, яким чином будуть узгоджуватися смарт-пріоритети між регіонами та визначатися напрями національної смарт-спеціалізації.

Наприкінці 2020 р. обласні державні адміністрації отримали від Мінекономіки (для ознайомлення та надання пропозицій) проєкт методичних рекомендацій щодо визначення смарт-спеціалізації регіонів. Разом з тим на сайті міністерства його версія не представлена. Проєктний документ практично повністю копіює методологію Спільного дослідницького центру (*Joint Research Center - JRC*) [5] та містить рекомендації загального характеру, що не вносять ясності в питання узгодженості й державної підтримки проєктів смарт-спеціалізації. У ситуації, що склалася, виникає запитання, чому центральна виконавча влада так пізно розпочала роботу з підготовки методичного забезпечення імплементації підходу смарт-спеціалізації та досі не представила механізм її стимулювання і розвитку майбутніх смарт-пріоритетів.

Поки що тільки Український інститут міжнародної політики запропонував регіонам Методологію впровадження процесу підприємницького відкриття [6]. Це неофіційні рекомендації, які дають роз'яснення етапності проведення EDP та пояснюють внутрішню організацію, інструменти для роботи робочих груп у регіонах. Даний методичний посібник не охоплює питання подальшої оцінки, відбору, координації та фінансово-організаційного супроводу майбутніх проєктів.

Жоден із зазначених документів не передбачає оцінку можливостей міжрегіонального співробітництва. На нашу думку, методика визначення смарт-пріоритетів має бути доповнена етапом, на якому необхідно проаналізувати обрані регіонами пріоритети на предмет їхньої схожості/дотичності та за потребою розглянути доцільність їх об'єднання. Аналіз повинні робити незалежні експерти для запобігання лобіювання інтересів окремих регіональних груп стейкхолдерів, водночас дотримуючись принципу паритетності для забезпечення взаємовигідної участі регіонів у спільних проєктах.

Також слід зазначити недоліки, допущені на попередніх етапах впровадження підходу смарт-спеціалізації в Україні, які мають бути усунені задля сприяння успішності процесу підприємницького відкриття у подальшому.

Слід звернути увагу на нестачу інформації про впровадження в Україні європейського підходу смарт-спеціалізації, його переваги та можливості, які він надає регіонам і насамперед регіональному бізнесу та науці. Інформування громадськості з метою створення «клімату» для майбутньої колаборації повинно було відбуватися заздалегідь, ефективно та інтенсивно. В європейській методології S3 [5, с. 49-50] також підкреслюється важливість забезпечення інформованості як вже залучених, так і потенційних стейкхолдерів та створення привабливого іміджу регіональних проєктних груп зі смарт-спеціалізації.

Перегляд сайтів обласних державних адміністрацій та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства показав, що на них немає жодної промоушен-інформації про S3. На сайті Міністерства розвитку громад та територій зустрічається лише коротке повідомлення від 05.02.2019 р. про онлайн-нараду на той час Міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ з представниками обласних державних адміністрацій, на якій наголошено, що у систему стратегічного планування регіонального розвитку впроваджується смарт-спеціалізація.

Звісно, не можна говорити, що зовсім нічого не робилося для ознайомлення регіональних стейкхолдерів з концепцією смарт-спеціалізації. При технічній допомозі міжнародних донорів та за участю Команди підтримки реформ Мінекономіки було проведено багато заходів для презентації цієї концепції із залученням представників регіонів (переважно обласних адміністрацій, агенцій регіонального розвитку), але коло залучених осіб було дуже обмеженим. Переважна частина представників бізнесу, науки та освіти, які можуть бути корисні для EDP досі не знають або не розуміють, для чого їм потрібна смарт-спеціалізація, і для їх переконання потрібен час та певні ресурси.

На нашу думку, Україні необхідна цифрова платформа за зразком європейської S3 Platform, яка має надавати повну інформацію про імплементацію підходу смарт-спеціалізації в країні, етапи, пріоритети, досягнення регіонів та стати ефективним інструментом вертикальної та міжрегіональної комунікації.

Також треба посилити стимулювання потенційних стейкхолдерів до участі в процесі підприємницького відкриття, особливо цього потребує бізнес-сектор, роль якого згідно з європейською методологією є найважливішою. В цьому питанні треба врахувати національні особливості українського суспільства, а саме недовіру до влади та скепсис до будь-яких новацій, що нею започатковуються. Така позиція, зокрема підприємців, може стати проблемою номер один під час

процесу підприємницького відкриття. Український бізнес, особливо малий та середній, звик розраховувати тільки на свої сили та потребує потужних стимулів для залучення до ЕДР. Тут знову необхідно підкреслити важливість розроблення та представлення державними структурами конкретних механізмів фінансової, податкової підтримки регіональних проєктів S3, конкретизація яких стане вагомим привабливим чинником для підприємців. Поки що певні стимули є тільки у представників науки та освіти. Їхня зацікавленість у смарт-спеціалізації зумовлена можливостями входження в Європейський дослідницький простір (*European Research Area – ERA*), отримання додаткового фінансування для наукових досліджень та новими умовами акредитації освітньої діяльності, що вимагають налагодження стійких партнерських стосунків з представниками бізнесу з метою модернізації освітніх програм.

Отже, для виправдання очікувань від впровадження в українських регіонах європейського підходу смарт-спеціалізації необхідні певні вдосконалення його методологічного, інституційного, організаційного та аналітичного забезпечення, й такі зміни мають відбутися якомога швидше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грига В. Ю. Зарубіжна практика впровадження "розумної спеціалізації" та можливості її застосування в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 2. С. 138-153. doi: 10.15407/eip2019.02.138.
2. Грига В.Ю. Смарт-спеціалізація в Україні: можливості міжрегіональної кооперації. Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 31 жовтня 2020 року. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2020. С. 23-27.
3. Шевченко А.В. Стратегічні пріоритети впровадження смарт-спеціалізації у промисловості України. *Бізнес Інформ*. 2019. №10. С. 130–135. doi: 10.32983/2222-4459-2019-10-130-135.
4. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text>.
5. Foray D. et al. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3). Joint Research Center. 2012. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4>.
6. Методологія щодо впровадження процесу підприємницького відкриття. Неофіційна версія. Український інститут міжнародної політики. 2020. 46 с. URL: <http://surl.li/forw>.

Швець Наталія Вячеславівна, кандидат економічних наук, доцент, докторант, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, e-mail: shvetsnnn@ukr.net

Shvets Nataliia V., Ph.D. in Economics, Associate Professor, Doctoral Student, Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: shvetsnnn@ukr.net